

СИМВОЛІКА ОКРЕМИХ ГЕОМЕТРИЧНИХ ОРНАМЕНТІВ УКРАЇНСЬКОЇ ВИШИВКИ

Стаття орієнтована на розгляд символіки геометричних орнаментів як у вигляді окремих знаків, так і комплексів – текстів, виконаних нарізних вишитих виробів (переважно одязі). Крім того, окремі матеріали статті звернені до витоків такого явища, як орнаментика в цілому, до формування його знаковості та до можливих функцій орнаменту в етнічній культурі.

Геометричні орнаменти відносять до найдавніших, створених людством. Саме з ними співвідносять перші символічно-знакові системи, піктографічну та ієрогліфічну писемність. У геометричних та геометризованих мотивах вбачають успадковані від далекого минулого знаки та символи, пов'язані з архаїчним світоглядом. Серед сучасних дослідників не існує єдиної точки зору відносно того, коли і яким чином орнамент уперше з'явився в етнокультурному середовищі і яким було його першопочаткове призначення. Всі сходяться лише в одному: орнаментика має дуже довгу історію і походить ще з доби первісності. Перш ніж орнамент набув того вигляду, який є звичним для останніх кількох століть, він пройшов різні етапи розвитку від поодиноких знаків, графем чи піктограм до складних ритмічно повторюваних систем.

У наш час орнамент розглядають як частину архаїчної універсальної знакової системи, що включає в себе велику кількість знаків, символів, мотивів, які використовувалися в різних сферах життя. Коли взяти за основу твердження М. Кагана про те, що знакові системи є мовами культури, які виступають засобами узагальнення і матеріалізації набутих знань [1], то орнаментика, як частина знакових систем, також входить до мов культури. Сама структура орнаменту, способи його використання, його призначення свідчать про те, що він є однією з універсальних мов міжкультурного спілкування, яка однаково входить і до сфери етнічної культури, і до культури професійної.

В цілому давні умовні знаки мають різне призначення і функціонували на різних рівнях культури: це могли бути як малюнки культового змісту, так і інші – знаки племені, знаки власності тощо. Вважається, що серед найстійкіших були знаки культові, вони вживалися найчастіше, але з часом їх первинний зміст стерся з людської пам'яті і поступово вони перетворилися на орнамент. Тобто, орнаментика геометричного малюнка виникла на основі графічної символіки, яка мала для людини практичне значення: свого часу вона відтворювала релігійне осмислення дійсності і застосовувалась задля магічного впливу на умови буття. Крім того, в цих

зображеннях людина фіксувала і передавала нащадкам різну інформацію. В результаті такі символи набули значення родової пам'яті і зв'язків між членами суспільства. «Частина сюжетів, прикрас та елементів орнаменту явно магічного, заклинального характеру виконувала свого часу роль замовлянь на добробут та оберегів від зла. Нашого далекого предка заспокоював і звеселяв вигляд цих оберегів, і звідси, з цієї радості й народжувалося відчуття краси» [2]. Поступово початковий зміст давніх графем було забуто, але самі зображення продовжували використовуватись як необхідні, хоча в чому саме полягала ця необхідність, уже не усвідомлювалось. В результаті на перший план вийшло суто естетичне їх сприйняття, і вони стали застосовуватись не лише як магічні знаки, а і як прикраси.

Так само поступово забувався і зміст зображень, які являли собою умовні знаки, що не призначались для розповіді чи повідомлення, але виступали свого роду загальними ідеями. Ці символи відігравали роль магічних формул, будучи графічно зафіксованими моліннями, зверненнями до вищих сил. З плином часу значення цих формул-зображень переосмислювалось у зв'язку зі змінами культових уявлень, потім їх вторинний зміст також забувся, але використання самих малюнків, освячене традицією, тривало й надалі. Геометричні орнаменти, як частина культової символіки, є надзвичайно стійкими елементами культури. Змінювалися звичаї, змінювалися різні елементи матеріальної культури, а малюнок окремих орнаментальних мотивів, їх символіка зберігалися тисячоліттями, лише дещо трансформуючись, а іноді залишаючись абсолютно без змін. В умовах стійкого побутового укладу в ті часи, що передували становленню цивілізації, ці мотиви традиційно передавались і ретельно відтворювались із покоління до покоління. Навіть при змінах у культово-ідеологічних сферах давня символіка залишалась досить стабільною – геометричні мотиви в орнаментах багатьох народів, в тому числі й українців, домінували (а подекуди домінують і в наш час) до кінця XIX ст. Крім того, такі орнаменти зберігали свою архаїчну графіку та символіку попри те, що реально вони вже сприймалися і усвідомлювались інакше.

Традиційна культура українців багато успадкувала від далекого минулого, і орнаментика також є важливою частиною цієї спадщини. Ми зустрічаємо орнаменти майже скрізь, а одним з аспектів народної культури, де орнамент функціонує постійно, є виготовлення предметів із тканини, зокрема - вишивка. І геометричні орнаменти тут відігравали домінуючу роль досить довгий час, в окремих регіонах України така ситуація зберігається і досі. Існують різні точки зору з приводу того, чому геометричні орнаменти були максимально поширені у вишивках, зокрема специфіка виконання малюнків на тканині голкою й ниткою і структура самої тканини можуть призвести до геометризації окремих малюнків. Так, приміром, вважала дослідниця російської вишивки Богуславська [3]. Сучасні версії приримуються дещо іншій точки зору - при необхідності вишивальниці виконували плавні лінії, а геометричний орнамент використовувався окремо, тобто дотримування геометричних форм диктувалося не технологіями, а певними традиціями, пов'язаними з тим, що саме зображалося на тканині і якою була мета нанесення цього зображення. Цілком вірогідно, що саме з тим, що геометричні орнаменти почали використовуватись у вишивці найдавніше і несли велику кількість важливої інформації, пов'язана давня, спільна для східних слов'ян традиція геометризувати зображення. До того ж саме сильно геометризовані мотиви мають велику кількість варіантів назв, пов'язаних із тваринним та рослинним світом. Більше того, в схематичних малюнках геометричних орнаментів можна побачити стилізовані антропоморфні та зооморфні фігури, що іноді сильно ускладнює роботу із зображеннями.

В нашому матеріалі ми пропонуємо звернутися до символіки лише кількох груп мотивів, які серед геометричних орнаментів зустрічаються найчастіше. Серед найпоширеніших мотивів геометричних орнаментів виділяють ромби, хрести різної конфігурації, овали, кола, зигзаги, трикутники, меандри, так звані «шеvronи», хвилясті лінії, розетки, квадрати. Крім того, існують різні комбіновані мотиви, утворені шляхом сполучення основних. З точки зору символіки, цю групу декоративних елементів (включаючи свастики, гілки, порілки та інші мотиви) виділяють як «космічний фон», оскільки вони, по суті, символізують діяльність природних сил та елементів [4]. Традиційно ці графічні знаки об'єднують або як солярні символи, або ж як символи бурі та неба. Насправді при детальному аналізі як можливого змісту окремих мотивів, так і їхніх сполук, виявляється, що зміст таких зображень може бути набагато ширшим, оскільки кожна історична доба накладла на народну орнаментику власний відбиток.

Почнемо ми з ромбічних орнаментів. Мотиви «ромб», «ромб з гачками», «ромб з крапкою», «перехрещений ромб» надзвичайно поширені не лише в українській орнаментіці. Ромбічний орнамент

відомий, починаючи з неоліту, впродовж двох десятик тисяч років. На наш час, за етнографічними даними, він в усій своїй багатоманітності зустрічається в усіх народів світу. Походження цього мотиву різні дослідники пояснюють по-різному, але поки що продовжує домінувати точка зору, згідно з якою цей знак відноситься до символів родючості, запліднення [5]. Найчастіше мотив «ромб з крапками» трактують як засіяне поле [6], а оскільки цей знак часто зустрічається на жіночих статуетках періоду енеоліту, його також вважають одним із символів запліднення. Недаремно за етнографічними даними цей мотив часто зустрічається саме на весільному жіночому одязі та на одязі жінок, що перебували в шлюбі перший рік - запліднення, народження дітей, продовження роду вважалося основним наслідком шлюбу, і прохання про це фіксувалося на сорочці. «Перехрещений ромб» відносять до давніх знаків, що символізували землю як певну територію - поле, ділянку, власність. Тобто, він теж асоціювався з полем, землею, яка може дати врожай. На нашу думку, в комплексі ці тлумачення можуть призвести до виділення знаку жіночого ества, можливо, божества, яке «відало» процесами життя, народженням (а можливо, і смертю), відродженням природи навесні. Аналоги можна шукати в такому відомому міфологічному персонажі як Мати-Сира Земля, що народжує все живе, надає сили людині, а також поглинає віджиле. До символів землі відносять також зображення квадрата. Відповідно, найбільш узагальненим знаком неба виступає коло [7], хоча, як буде видно з подальшого матеріалу, саме небо могло символізувати різні природні явища і зображалося саме за допомогою цих явищ, а коло найчастіше було солярним знаком.

Солярних знаків, символічних зображень сонця, а також вогню (невід'ємний сонячний атрибут) у аграрних народів досить багато - українська орнаментика в цьому випадку не є винятком. Це кола, хрести, модифікації хрестів, свастики, хрести в колі. Зокрема, хрест у колі може бути як знаком сонця, так і знаком вогню (або блискавки - «вогню небесного»). Але сам по собі хрест ближчий до умовно-антропоморфних зображень і може бути знаком чоловічого начала [8], а відтак наявність мотиву «хрест» у вишивках могла мати різну символіку: як бажання запліднення, так і апотропеїчну, оскільки вогонь і сонце, належачи до амбівалентних явищ, вважаються досить сильними оберегами. Із сонцем та вогнем у всіх індоєвропейців також чітко асоціюється свастика, тому цей мотив у вишивках може означати як сонце (відповідно й небо як певний стратиграфічний рівень), так і чоловіче начало, мужність. У російській традиції свастика, що означає рух за сонцем, символізувала добрий знак, зворотна - недобрий, що може прирівнюватись до опозиції «добро» - «зло», або ж «чоловіче» - «жіноче» [9]. Відомий дослідник народної орнаментики В. Стасов

писав: свастика - «один з найдавніших знаків доброго знамення, побажання добробуту, відвернення нещастя» [10]. Також поширеним в українській орнаментиці мотивом є косий хрест. Зустрічаються різні конфігурації цього знака - як прості варіанти, так і зображення у вигляді подвійного косого хреста, мальтійського хреста тощо. Вважається, що це один із варіантів солярної символіки, але, зокрема, М. Гімбутас та А. Голан відносять його до знаків жіночих, пов'язаних з емблематикою архаїчної Великої Богині, які в добу енеоліту змінили своє значення в процесі зміни світогляду ранніх хліборобів, набувши солярної символіки.

Надзвичайно поширеними в українських вишивках є різного роду меандрові мотиви, які ще називають «ковровими», «ромбічними», а також різного роду «безконечники», що походять від них. Ці орнаменти є дуже давніми - їх походження відносять ще до палеоліту, а відтак їхня символіка досить різнопланова та багатогранна. Найчастіше меандри та їхні варіанти визначають як символ добробуту та ситості, що пов'язується з небесним благословенням або небесним даром, але при цьому виділяють різні варіанти походження цього зображення, що впливає і на його трактування [11]. Крім того, дані мотиви могли означати нескінченність, вічний рух від життя до смерті, лабіринт, що зв'язує «цей» і «той» світи, мандри людської душі після смерті [12]. Крім того, такі знаки іноді співвідносять із зображенням пастки на дичину. Велике поширення меандрових мотивів у вишивці, зокрема - на одязі і, особливо, поликах сорочок ми можемо пояснити, відповідно, кількома причинами. По-перше, це побажання довголіття і добробуту, а якщо додати сюди побажання ситості та вдалого полювання (майстерно зроблена пастка-лабіринт), то в комплексі це може також означати побажання великої родини, продовження буття. По-друге, якщо меандрові орнаменти дійсно символізували заплутаний лабіринт між двома світами, з якого вже не можна було проникнути з «того» світу в «цей», то нанесення його, приміром, на одяг, зокрема - на розрізи та плечові вставки, що знаходяться найближче до грудей, «вмістилища душі», могло слугувати оберегом від злих духів, вихідців із потойбічного світу, які мали заблукати в тенетах лабіринту і витратити свою шкідливу силу. Зокрема, у народів Далекого Сходу до наших часів збереглось повір'я, що нечиста сила може пересуватися лише по прямій лінії, а відтак вхід до житла має нагадувати міні-лабіринт, аби вберегти родину від зла. Крім того, такий лабіринт міг також утримувати на місці душу власника речі. Можливо, завдяки таким різноплановим функціям меандру цей орнамент є настільки популярним, що виступає не лише як основний елемент вишивки, а й як допоміжно-розподільні та обводкові елементи. В таких випадках меандрові варіації виступають як свого роду ознака початку

та кінця з одного боку та нескінченності - з іншого, що в комплексі означає побажання довголіття, закріплення дії всіх інших оберегів, нанесених на річ, а також виконує апотропеїчні функції.

Ще одна група знаків, які часто зустрічаються в орнаментах вишивок - це хвилясті лінії та зигзаги, їхню символіку пов'язують із символікою води - в цьому дослідники орнаментів однастайні. Причому, це може бути як вода, що розміщується у верхньому рівні світобудови, на небі, так і вода «підземного світу». Прикладом такого пояснення даних знаків може бути те, що хвилясті чи зигзагоподібні мотиви у вишивках, приміром, жіночих сорочок, трапляються як орнаментації поликів та орнаментації подолу. Інший аспект символіки мотивів «хвилі» виводять з того, що цей знак може також означати змію, яка, зрештою, теж асоціюється з водою [13]. (Інший відоміший символ змій - спіраль.) Символи змій та води часто зустрічаються разом, вважається, що змія виступає як охоронець води (це, приміром, виводять із зображень на посуді, що відноситься до трипільської доби). В такому разі, у вишивках ці мотиви також можуть мати подібне значення, особливо коли взяти до уваги аграрний характер традиційної культури українців та їхніх безпосередніх предків і, відповідно, аграрне спрямування магічних дій та символіки зображень. Крім того, А. Голан пропонує інший варіант пояснення таких збігів або ж роздвоєння символіки одного мотиву: змій, як представник підземного світу, справді охороняє воду, але водночас він сам є оберегом та символом родючості, запліднення, знаком функції чоловічого начала [14]. Можливо, цим також можна пояснити те, що саме хвилясті орнаменти на жіночих сорочках присутні не лише на поликах, а й на краю подолу - це водночас міг бути і оберіг, і знак родючості води як небесної вологи, яку намагалися передати землі, і знак єднання землі як жіночого начала з підземним богом-запліднювачем.

Досить часто в орнаментах вишивки зустрічається зображення трикутника - композиції з його використанням є характерними для геометричних орнаментів різних регіонів України. Цей знак відносять до символіки жіночого начала, небесної води (згруповані попарно трикутники, як це ми бачимо на прикладі трипільського посуду, могли бути символом жіночих грудей, а отже, означали Велику Богиню - небесну годувальницю і часто супроводжувалися знаками води та змій-охоронниці). Також до знаків жіночого ества відносять зображення у вигляді шевронів, які найчастіше виконуються у багаторазовому повторенні. Прикладом цього можуть слугувати шеврони, зображені на палеолітичних культових предметах із Мізина на Чернігівщині, що їх визначають як сильно стилізовані жіночі фігури. Існує також точка зору, що подібні знаки, будучи знаком Великої Богині, яка володіла душами всього живого, могли бути символом життя і смерті [15].

Окремо варто звернутись до одного важливого аспекта, характерного для української вишивки саме на одязі: зооморфного осмислення великої кількості геометричних орнаментальних мотивів. Номінативний аспект побутування орнаментів загалом досить умовний, оскільки назви менш стійкі за зображення і з часом змінюються відповідно до естетичних смаків та світоглядних уявлень. Однак серед великої групи геометричних мотивів велика кількість ромбічних та меандрових варіантів має назви, приміром, «баранячі роги», «баранці» тощо. Очевидно, ці назви вже асоціативні, вторинні і не мають нічого спільного з первинним змістом кожного з мотивів, але сам факт такого «тваринного» осмислення геометричних орнаментів, який виділявся ще на початку XX ст. як спроба замінити ціле частиною [16], виступає на користь окремих стійких стереотипів, що пов'язували певні мотиви саме з тваринним світом і, зокрема, із сакральними тваринами (баран, олень).

Ми бачимо, що аналіз можливої символіки лише кількох груп геометричних мотивів орнаментики української вишивки дає нам можливість підтвердити, що народна пам'ять у вигляді цих орнаментів зберегла архаїчний пласт культури разом із давньою знаковою системою. Це добре проглядається не лише в символіці окремих орнаментальних мотивів, а й у тому, як вони комбінуються у вишивці. Принцип розміщення орнаментів у загальній композиції вишивок був чітко регламентований і мав відображати уяву про будову світу. Про це можна зустріти згадки в обрядовому фольклорі, де згадується про вишитих птахів, зорі, місяць тощо - фактично це мали бути символи різних рівнів структури світового простору. Якщо звернутись до міфологічного простору давніх слов'ян та порівняти його структуру з композиційною побудовою, приміром, вишивки жіночої сорочки (виконаної за всіма правилами), то картина буде така. Загальна вихідна характеристика слов'янського міфологічного простору - це чотири сторони світу, поняття «вперед», «назад», «праворуч», «ліворуч», а також три поверхи світу - верх, середина і низ, чим світ уподібнювався дереву. Вишивка є плоскінним зображенням, тому вона орієнтована по вертикалі і головним у ній є поділ на верх, середину та низ, що можна співвіднести з трьома рівнями поділу на небо, землю і підземний світ. У вишивці сорочки такий поділ зберігається як у загальному комплексі вишивки, так і в орнаменталіці поликів та рукавів. Загальний комплекс сорочки умовно можна розділити на окремі семантичні зони: центральний комплекс - плечовий (куди входить також орнаменталізація рукава, верхня частина (пазушний розріз та комір) і нижня частина. Цей поділ на три частини зберігається також у вишивці рукава, як окремого комплексу, та плечових установок-поликів, і геометричні орнаменти відіграють в усіх комплексах вишивки важливу роль.

Розглянемо типові приклади використання геометричних орнаментів у подібних комплексах. Вони, як правило, використовувались для розшивки всіх розрізів та швів на сорочці - така орнаментальна смуга мала не пропустити різні злі сили до тіла людини. Комір частіше вишивався меандровим орнаментом, в тому числі й таким, який можна віднести до сильно стилізованих зооморфних. Такі ж орнаменти зустрічаються і на пазушних розрізах. Крім меандрових мотивів, пазуху також вишивали меандрово-ромбічним орнаментом (це часто зустрічається на чоловічих сорочках). Меандри також часто виконуються на рукавно-плечовому комплексі сорочки, причому це стосується не лише вишитих виробів, а й витканих (такі варіанти трапляються на Волинському Поліссі). В цьому комплексі меандри присутні, як правило, у вишивці поликів. Варіанти меандрового орнаменту - «безконечники» - часто можна зустріти як розподільчі між смугами домінуючих мотивів у комплексній композиції. Крім того, окремі варіації «безконечників» часто можна зустріти у вишивках низу жіночої сорочки. Нарівні з ними там само трапляються комбіновані або ж перехідні до хвилеподібних мотиви, які вже з кінця XIX - початку XX ст. подекуди замінюються зображеннями в'юнкх рослин. Такі тенденції до використання різних варіантів меандру в певних комбінаціях та певних місцях сорочки дають підстави для припущень, що важливим у цьому орнаменті було все - і те місце, яке йому виділяли, і конфігурація окремих елементів, і спосіб розміщення. Від цього залежав сам зміст символіки вже конкретної вишивки. Якщо в найзагальнішій формі цей мотив дійсно уособлював апотропеїчні заклинання, захищаючи господаря речі від нечистої сили, то місце розташування орнаменту та його поєднання з іншими мотивами розширюють його символіку. Виконаний у верхній частині композиції полика сорочки, меандровий орнамент може означати верхній рівень світобудови (особливо це, на нашу думку, стосується стилізованих мотивів зооморфної назви), аналогічний орнамент, але розміщений у нижній частині композиції в дзеркальній симетрії стосовно верхнього, міг символізувати підземний світ і той лабіринт, куди душа потрапляє після смерті. Все, що розміщувалось між цими двома смугами меандру, могло означати природу, світ живого, наземний світ. Фактично таким способом за допомогою вишивки фіксувалися міфи про будову світу, а все разом мало вести людину та оберігати її. Крім того, присутність у вишивках мотивів, що означали окремі природні явища чи солярні знаки, могло додавати всьому комплексу календарного характеру або ж вносити туди елементи аграрної магії - побажання дощу, теплого літа, гарного врожаю тощо. До речі, коли ми торкнулись такого питання, як відображення у вишивках через орнамент уявлень про будову світу, доцільно виділити саме розподільчі елементи, які нібито

не входять до загального орнаментального комплексу, але відділяють смугу одного орнаменту від іншого. Це або надзвичайно спрощений «безконецник», або пряма лінія, яку виконують швом, що надає їй ледь зигзагоподібного характеру (останнє дає можливість припустити, що спрямлення цієї лінії є результатом уже тих часів, коли давній орнамент став традицією, яка втратила первинний зміст). Лінія ця виступає свого роду вододілом, що відділяє верхній рівень - «небо» - від рівня всього земного, а земне - від підземного світу. Саме тому ця лінія очевидно справді первісно мала вигляд або хвилі, або меандру, оскільки в архаїчному світогляді небо відділене від землі небесною водою і хмарами, а земля від потойбічного світу відділена рікою (а ми вже відзначали подібність окремих варіантів меандрового орнаменту до хвилеподібних із відповідною символікою). Дуже своєрідною, з огляду на вищесказане, буде символіка орнаментів, які вишивались на нижній частині сорочки - краю, що ближчий до землі. З одного боку, це має бути захист від проникнення зла, а з іншого - цей край одягу зв'язує людину із землею і може передати землі магичні заклинання, що містяться в орнаменті вишивки. Напевно, саме це зумовило те, що нижній край жіночої сорочки (а жінка сама по собі істота, в уяві архаїчної людини, магична) вишивали також варіантом меандру, який наближений до зигзагоподібних та хвилястих мотивів, і пізнішими інтерпретаціями

цього стали різноманітні зображення на цьому місці в'юнких рослин: орнамент мав означати воду, життя, захист і надання життєвої сили всьому, що має рости на землі, а крім того, надійно «відокремити» людину від негативного впливу.

Нарівні з меандровими мотивами в композиціях вишивок використовуються також ромбічні орнаменти, солярні знаки та комбінативні мотиви. Характерно, що ці мотиви як правило входять до комплексів плечової уставки (полика) та рукава в цілому, крім того, ромбічні орнаменти та варіанти з квадратними мотивами виконуються також при вишиванні переду сорочки. Ці місця на одязі, з одного боку, найпомітніші, а з іншого - життєво важливі: рука є важливим робочим органом, груди - вмістилище серця і душі. Тому нанесення подібних орнаментів було чітко продуманим - вони мали закріплювати та підсилювати оберегове і життєдайне значення один одного.

В цілому орнаментальні композиції із застосуванням геометричних орнаментів у вишивках на одязі несли важливу інформативну та символічно-знакову функцію, розповідаючи як про саму людину, так і про її життя. Особливо важливою роллю вишивок було, на нашу думку, заклинання на щасливу долю, довге життя, багатство, здоров'я та захист від нечистої сили. Геометричні орнаменти в цих композиціях через свою символіку відігравали важливу роль, визначаючи загальний зміст вишивки та зміст її окремих рівнів.

1. Коган М. С. Философия культуры.-СПб.: Петрополис, 1996.- С. 269.
2. Рыбаков Б. А. Прикладное искусство и скульптура // История культуры Древней Руси.- М.-Л., 1951.- Т. 2.- С. 399.
3. Богуславская Е. А. Русская народная вышивка.- М., 1975.- С. 13.
4. Кэрлот Х. Словарь символов.- М., 1995.- С. 156.
5. Рыбаков Б. А. Язычество древних славян.- М. : Русское слово, 1997.- С. 114-126; Аиброз А. К. Раннеземледельческий культовый символ «ромб с крючками» // Советская археология.- 1965.- № 3.- С. 14-27; Богуславская Е. А. Русская народная вышивка.- М., 1975.- С. 8-9; Маслова Г. С. Орнамент русской народной вышивки как историко-этнографический источник.- М.: Паука, 1978.- С. 78.
6. Gimbutas M. The gods and goddesses of Old Europe.- Los Angeles, 1974.-P. 205.
7. Голан А. Миф и символ.- М., 1993.- С. 24.
8. Там само.-С. 108.
9. Там само.- С. 122.
10. Стасов В. В. Русский народный орнамент.- СПб., 1872.- С. 17.
11. Рыбаков Б. А. Язычество древних славян.- М: Русское слово, 1997.
12. Ліндсей Джеск. Коротка історія культури.- К.: Мистецтво, 1995.- Т. 1.- С. 27-29; Гуменна Докія. Благослови мати.- К.: Academia, 1994.-С. 202.
13. Голан А. Вказ. праця.- С. 77; Рыбаков Б. А. Космогония и мифология земледельцев энеолита // Советская археология.- 1965.-№ 1.-С. 36.
14. Голан А. Вказ. праця.- С. 82.
15. Там само.-С. 84.
16. Шербаківський Д. До символіки орнаменту.- Архів Д. Шербаківського- Архів Інституту археології НАН України.- Ф. 9.-Справа № 187.

Nikishenko Ju. I.

SYMBOLISM OF SOME GEOMETRICAL ORNAMENTS IN UKRAINIAN EMBROIDERY

Article is oriented on the consideration of the symbolism of the geometrical ornaments as the separate signs and the complexes - texts which are made on the different embroidered works (especially on the clothes). Some materials of the article appeal to the sources of such phenomenon as ornamentation in the whole, to the formation of its significance and to the possible functions of the ornament in ethnical culture.